

Deze tijd is de onze, als we de kans grijpen

Dirk Holemans

Grote verschuivingen in de samenleving hebben tijd nodig om zich te realiseren. Daarom merken we ze vaak slechts achteraf. Kijk bijvoorbeeld naar de dertig jaar na de Tweede Wereldoorlog: wie had in een in puin geschoten wereld kunnen vermoeden dit de meest voorspoedige periode ooit zou worden? Het is de periode van de nationale uitbouw van de welvaartsstaat, met de overheid aan het roer van het schip. De welvaartsstaat bereikt haar hoogtepunt rond 1975, tegen het einde van dat decennium is door de aanhoudende economische crisis het geloof in een sturende overheid flink gedaald. Zo ontstaat er ruimte voor de ideeën van neoliberale denktanks.

De volgende dertig jaar krijgen we een beleid van privatisering, deregulering en liberalisering. De gevolgen kennen we: nadat we in de jaren 1970 de kleinste ongelijkheid ooit realiseerden, is ze sindsdien terug van weggeweest. En wat beide periodes kenmerkt, is het *productivisme*: steeds meer produceren en consumeren, waardoor we ondertussen de grenzen van de draagkracht van de planeet op gevaarlijke wijze hebben overschreden.

Met de financiële crisis sinds 2007 zijn we in een nieuwe fase terechtgekomen: burgers hebben door dat een gedereguleerde economie en losgeslagen financiële actoren hun samenleving kan vernietigen. Daarom nemen ze hun toekomst zelf in handen: ze starten projecten op in sectoren zoals energie, mobiliteit en voeding om terug zeggenschap te krijgen binnen het streven naar een duurzame samenleving. Ze bestaan al langer, energiecoöperaties of korte-ketenlandbouw, maar de laatste jaren kennen ze een echte *boom*.

Ook in Vlaanderen: in elke stad waar ik kom, sta ik verbaasd over de waaier aan activiteiten die burgers ontplooiën. Cruciale ontwikkelingen zijn die waar koopkracht geen centrale rol speelt, zodat er terug verbindingen komen tussen verschillende bevolkingsgroepen. Denk aan het project De Site in het Gentse Rabot, waar iedereen *Torekens* – de lokale munt – kan verdienen door mee te werken aan bijvoorbeeld de collectieve moestuin, die op haar beurt groenten levert aan het sociale restaurant in de buurt. Maar ook een project als LETS (*Local Exchange and Trade System*) dat floreert in tal van steden zoals Oostende, creëert verbondenheid tussen mensen met heel verschillende kwaliteiten en achtergrond.

We zouden optimistisch kunnen spreken over *de derde periode*: nadat achtereenvolgens de overheid en de markt het voor het zeggen had, komt nu de burger aan het roer. Dat

zou echter naïef zijn en ontkennen dat er tegenkrachten zijn die de neoliberale periode, waarin grote bedrijven het voor het zeggen hebben, eindeloos willen verlengen. Wie aan verandering werkt, moet zich bewust zijn dat de contrareformatie steeds achter de hoek loert.

De energiesector biedt daar het sterkste voorbeeld van. De voorbije twee decennia zagen we een enorme uitbouw van hernieuwbare energie. Burgers en hun coöperaties spelen daar een cruciale rol in. In Nederland zijn er bijvoorbeeld meer dan driehonderd lokale energie-initiatieven. Voor hen gaat het zowel om duurzaamheid (iedereen tegen betaalbare prijs hernieuwbare energie) als om autonomie: het terug in handen nemen van cruciale aspecten van ons samenleven. En het gaat nog harder in Duitsland waar de helft van de hernieuwbare energieprojecten in handen is van burgers en hun organisaties.

Belangrijk om te weten is dat deze hausse in burgerinitiatieven samenhangt met een stimulerend overheidsbeleid (stabiele feed-in-tarieven), iets waar we in Vlaanderen veraf staan. Door die sterke groei van de *renewables* daalt ondertussen de prijs van hernieuwbare energie wat de sterke positie van de traditionele energieconcerns dreigt onderuit te halen. En die spelen het spel hard terug.

Dat maakte professor Aviel Verbruggen recent duidelijk in *De Standaard* (5/11). Hij vindt het voorbeeld van de Duitse *Energiewende* ook beloftevol, het zorgt ook voor de goedkoopste energie zodat ook de armste landen deze koolstofvrije energievoorziening kunnen toepassen: *'Het is de enige echt duurzame oplossing, maar ze strijkt tegen de haren van gevestigde industriële en financiële belangen'*. Deze concerns willen een ander soort koolstofarme energie: atoomcentrales en grote windparken op zee waar burgers niet aan de pas komen. En nu komt het: na gelobby van deze concerns legt april 2014 de Europese Commissie nieuwe regels op voor steun aan energieprojecten ... die het Duitse model blokkeren! Onder het liberaal pleidooi voor de Europese eenheidsmarkt probeert men de *Energiewende* te kraken.

Het toont dat elk lokaal burgerproject naast de concrete actie ook politiserend moet werken: mensen bewust maken van het belang van het regelgevend kader, samen strijd voeren en op straat komen voor andere regels. En dat geldt niet alleen voor energie, maar net zozeer voor mobiliteit (openbaar vervoer versus salariswagens, ...) of voeding (bio versus ggo's...). Dit is mogelijk als alle initiatieven zich verenigen in slagkrachtige nieuwe burgerbewegingen. Dat kan op verschillende manieren, bijvoorbeeld op niveau van een sector, zoals in Vlaanderen de hernieuwbare-energiecoöperaties doen. Een andere relevante ontwikkeling is de lokale verbondenheid: in verschillende steden en streken zie je nieuwe verbanden ontstaan. In Gent is er een groeiend netwerk actief rond duurzame voedselvoorziening, in de Kempen leggen burgers handen en centen bij elkaar in onder meer een nieuwe energiecoöperatie. Waarbij ook lokale overheden zich meer en meer verbinden met deze lokale initiatieven, vanuit het streven naar een klimaatneutrale gemeente. Netwerken van dergelijke gemeenten, met burgers en besturen tegen het huidige Europees beleid en voor sterke duurzaamheid, kunnen op Europees niveau de machtsstrijd op bovennationaal niveau aangaan.

Dit is de uitdaging waarvoor we staan, willen we dat de derde periode die van de burgers wordt. In de 20ste eeuw verenigden burgers zich in vakbonden om hun rechten af te dwingen. Waarom niet complementair in deze eeuw werk maken van *stadsbonden* en *regiobonden*, verenigd rond het streven naar een duurzame samenleving die ze zelf in handen nemen?